

Уредници / Editors:
др Александар Јевтић
мр Борко Драшковић



Удружење урбаниста Србије
Serbian Town Planners Association

БУДУЋНОСТ ГРАДОВА И УРБАНИЗМА

I Град и урбанизам у контексту светских перспектива и глобалних токова /
II Утицај управљачког система на уређење градских простора и развој урбанизма као дисциплине /
III Инвестиционе мапе и тржиште непокретности у време ванредног стања /
IV Практичне и теоријске реакције у српском граду и урбанизму на глобалне климатске промене и недостатак одговарајућих коректива у градској пракси

FUTURE OF CITIES AND URBANISM

I City and Urbanism in the Context of Global Perspectives and Trends /
II The Influence of Management System on the Arrangement of Urban Space and the Development of Urbanism as a Discipline /
III Investment Maps and Property Market during the State of Emergency /
IV Practical and Theoretical Reactions in Serbian City and Urbanism on Global Climate Change and the Absence of Adequate Corrections in Urban Practice

Пролом Бања, 1 - 3. јул 2020.

УДРУЖЕЊЕ УРБАНИСТА СРБИЈЕ
SERBIAN TOWN PLANNERS ASSOCIATION

РЕПУБЛИЧКИ ГЕОДЕТСКИ ЗАВОД
REPUBLIC GEODETIC AUTHORITY



МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНО-СТРУЧНИ СКУП
16 ЛЕТЊА ШКОЛА УРБАНИЗМА

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PROFESSIONAL CONFERENCE
16TH SUMMER SCHOOL OF URBANISM

БУДУЋНОСТ ГРАДОВА И УРБАНИЗМА

- I Град и урбанизам у контексту светских перспектива и глобалних токова**
- II Утицај управљачког система на уређење градских простора и развој урбанизма као дисциплине**
- III Инвестиционе мапе и тржиште непокретности у време ванредног стања**
- IV Практичне и теоријске реакције у српском граду и урбанизму на глобалне климатске промене и недостатак одговарајућих коректива у градској пракси**

FUTURE OF CITIES AND URBANISM

- I City and Urbanism in the Context of Global Perspectives and Trends**
- II The Influence of Management System on the Arrangement of Urban Space and the Development of Urbanism as a Discipline**
- III Investment Maps and Property Market during the State of Emergency**
- IV Practical and Theoretical Reactions in Serbian City and Urbanism on Global Climate Change and the Absence of Adequate Corrections in Urban Practice**

Група аутора: БУДУЋНОСТ ГРАДОВА И УРБАНИЗМА: I ГРАД И УРБАНИЗАМ У КОНТЕКСТУ СВЕТСКИХ ПЕРСПЕКТИВА И ГЛОБАЛНИХ ТОКОВА / II УТИЦАЈ УПРАВЉАЧКОГ СИСТЕМА НА УРЕЂЕЊЕ ГРАДСКИХ ПРОСТОРА И РАЗВОЈ УРБАНИЗМА КАО ДИСЦИПЛИНЕ / III ИНВЕСТИЦИОНЕ МАПЕ И ТРЖИШТЕ НЕПОКРЕТНОСТИ У ВРЕМЕ ВАНРЕДНОГ СТАЊА / IV ПРАКТИЧНЕ И ТЕОРИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ У СРПСКОМ ГРАДУ И УРБАНИЗМУ НА ГЛОБАЛНЕ КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ И НЕДОСТАТАК ОДГОВАРАЈУЋИХ КОРЕКТИВА У ГРАДСКОЈ ПРАКСИ

Издавач: Удружење урбаниста Србије, Београд

За издавача: др Александар Јевтић

Уредници:

Др Александар Јевтић

Мр Борко Драшковић

Рецензенти:

Др Злата Вуксановић Мацура, САНУ, Географ.инст.“Јован Цвијић“

Доц.др Малина Чворо, Архитектонсо.граф.геод.факултет, Бањалука

Доц.др Данијела Миловановић Родић, Архитектонски факултет Београд

Научни одбор:

Проф.др Александра Ђукић, председник, Архитектонски факултет Београд, УУС

Др Александар Јевтић, председник Удружења урбаниста Србије

Др Бранкица Милојевић, Архитект.граф.геодет. факулт., Бањалука

Доц.др Ратка Чолић, Архитектонски факултет Београд

мр Ђорђе Милић, Министарство грађевинарства, саоб. и инфр.

Мр Борко Драшковић, директор Републичког геодетског завода

Др Божидар Манић, УУС, Инстит. за архитектуру и урбанизам Србије

Др Злата Вуксановић Мацура, САНУ, Географ.инст.“Јован Цвијић“

Др Игор Марић, Матична секција архитектата ИКС, СИТС

Др Ана Никовић, Институт за архитектуру и урбанизам Србије

Проф.др Нусрет Мујагић, Универзитети у Сарајеву и Тузли

Проф.др Страхиња Трпевски, Архитектонски факултет Скопље

Др Жаклина Ангеловска, Комора архитектата и инж. С.Македоније

Проф.др Петар Митковић, Грађ.-архитектонски факултет, Ниш

Доц. др Милена Динић Бранковић, Грађ.архитект. факултет, Ниш

Проф.др Драган Коматина Архитектонски факултет Подгорица

Проф.др Марија Маруна, Архитектонски факултет Београд

Доц.др Данијела Миловановић Родић, Архитектонски фак. Београд

Проф.др Дарко Реба, Департмана за арх. и урбанизам ФТН, Н. Сад

Доц.др Малина Чворо, Архитектонсо.граф.геод.факултет, Бањалука

Мр Душан Минић, Удружење урбаниста Србије

Мр Миодраг Ференчак, Удружење урбаниста Србије

Др Бранислав Антонић, УУС, Архитектонски факултет Београд

Доц.др Драгутин Радосављевић, Удружење урбаниста Србије

Проф.др Весна Златановић Томашевић, Удружење урбаниста Србије

Др Денис Амбруш, Осигек

Др Верољуб Трифуновић, УУС, Удружење урбаниста Србије

Организационо-програмски одбор:

Зоран Д.Јовановић, председник, Републички геодетски завод и УУС

Татјана Симоновић, Чачак, Удружење урбаниста Србије

Светлана Јаковљевић, Удружење урбаниста Србије

Милка Павловић, Рума, Удружење урбаниста Србије

Гордана Недељковић, Крушевац, Удружење урбаниста Србије

Ивана Јоксимовић, Лесковац, Удружење урбаниста Србије

Мирољуб Станковић, ЈП Завод за урбанизам Ниш

Марија Пауновић Милојевић, Инфоплан, Аранђеловац

Марина Благојевић, Лепосавић, Удружење урбаниста Србије

Славица Ференц, Шабац, Удружење урбаниста Србије

Јасна Ловрић, Нови Сад, Удружење урбаниста Србије

Бојан Алимпић, Шабац, Удружење урбаниста Србије

Лазар Мандић, Крагујевац, Удружење урбаниста Србије

Технички уредник: Светлана Јаковљевић

Дизајн корица: Јасна Марићевић

Тираж: 250 примерака

Штампа: СГР ТОПГРАФ

Година: 2020.

ISBN: 978-86-84275-42-6

ИЗДАВАЧ ЗАДРЖАВА СВА ПРАВА: РЕПРОДУКЦИЈА НИЈЕ ДОЗВОЉЕНА

ПРЕДГОВОР

Поштовани урбанисти и планери,

Међународни научно-стручни скуп 16. Летња школа урбанизма ове године се одржава у нешто измењеном термину. Разлог је познат, пандемија вируса Ковид 19, која је на глобалном нивоу успорила или тренутно зауставила већину пословних активности, и утицала на навике целокупног човечанства. Дигитална технологија и средства модерних комуникација су нам дали могућност да радећи из својих домова другачије сагледамо пословне, па и животне приоритете. Да ли ће од стране лекара препоручено физичко дистанцирање утицати на другачији поглед на будући развој средина у којима ћемо живети и радити? Да ли су неочекивани примери опоравка природе из Венеције, са Хималаја, слободно кретање животиња по пустим градовима само могући показатељ шта би се десило када би смо своје дневне рутине прилагодили стварним и битним животним потребама? Да ли ће раст степена урбанизације наставити да меље све пред собом или је могуће направити компромис са природом на начин на који је то привремено учињено у протеклих неколико месеци? Каква је будућност градова и урбанизма? Како ће изгледати Град и урбанизам у контексту светских перспектива и глобалних токова? Надам се да ћемо неке одговоре успети да добијемо на овогодишњој Летњој школи.

Добродошли.

*Др Александар Јевтић, дипл.инж.грађ.
Председник
Удружења урбаниста Србије*

САДРЖАЈ

БУДУЋНОСТ ГРАДОВА И УРБАНИЗМА

I ГРАД И УРБАНИЗАМ У КОНТЕКСТУ СВЕТСКИХ ПЕРСПЕКТИВА И ГЛОБАЛНИХ ТОКОВА.....	1
<i>мр Миодраг Ференчак</i> ГРАД БУДУЋНОСТИ: МАЛА ДИСКУСИЈА О ДЕЛОВИМА ВЕЛИКОГ ПИТАЊА.....	3
<i>др Владимир Мацура, др Злата Вуксановић Мацура</i> ПОЈАВА, УСПОН И ПАД КОНТИНУИРАНОГ ПЛАНИРАЊА У СРБИЈИ 1970–2020.....	23
<i>Ас. др Бранислав Антонић, Проф. др Александра Ђукић, Јелена Марић</i> РАЗМЕРЕ ОПАДАЊА ГРАДОВА У СРБИЈИ НА ПОЧЕТКУ ТРЕЋЕГ МИЛЕНИЈУМА: САДАШЊИ ТРЕНДОВИ И ПОУКЕ ЗА БУДУЋНОСТ.....	31
<i>Грегор Чок, Гашпар Мрак</i> РАД ОД КУЋЕ У РАШТРКАНОМ УРБАНОМ ОКРУЖЕЊУ У СЛОВЕНИЈИ У ПОСТ – СОЦИЈАЛИСТИЧКОЈ ЕРИ	41
<i>др Марија Маруна, др Данијела Миловановић Родић, Љубица Славковић, Ксенија Радовановић, Милица Ристовић, Маргита Вајовић, Милица Ђурђевић, Милица Томашевић</i> КА КОЛАБОРАТИВНОМ УПРАВЉАЊУ: ПЛАТФОРМА ЗА ПРОМОЦИЈУ САВРЕМЕНОГ КОНЦЕПТА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА	49
<i>Проф. др Весна Златановић-Томашевић</i> АГЕНДА УН - 2030 И УРБАНИ РАЗВОЈ ГРАДОВА И НАСЕЉА.....	57
<i>Татјана Симоновић</i> УРБАНИЗАЦИЈА И ТЕХНОЛОГИЈА.....	65
<i>Доц. др Малина Чворо</i> НОВИ КВАЛИТЕТ У ЈАВНОМ ПРОСТОРУ ГРАДА БУДУЋНОСТИ.....	81
<i>др Милена Динић Бранковић, др Петар Митковић, Милица Игић, Јелена Ђекић</i> УМИРЕЊЕ САОБРАЋАЈА У СТАМБЕНОЈ ЗОНИ И ПОТЕНЦИЈАЛИ ПРИМЕНЕ ЛИНИЈСКИХ ОЗЕЛЕЊЕНИХ ДЕПРЕСИЈА КАО ЕЛЕМЕНАТА ЗЕЛЕНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ.....	89
<i>Марко Јовановић, Проф. др Александра Ђукић, Ас. др Бранислав Антонић</i> РЕГЕНЕРАЦИЈА БРАУНФИЛДА КАО ОСНОВ ЗА АКТИВИРАЊЕ ПРИОБАЉА: ПРОСТОР СТАРОГ КАМЕНОЛОМА КОД ГОЛУБАЧКЕ ТВРЂАВЕ.....	97
<i>Мирела Манасијевић Радојевић, Бојана Кулачин</i> СТАМБЕНО ЗБРИЊАВАЊЕ ИЗБЕГЛИХ И РАСЕЉЕНИХ ЛИЦА СА ПРОСТОРА БИВШЕ СФРЈ И НА ПРИМЕРУ НОВОГ САДА - ОД АНАЛИЗЕ ПРОСТОРНИХ ПОТЕНЦИЈАЛА, ПРЕКО ПЛАНА ДО РЕАЛИЗАЦИЈЕ.....	107
<i>Сара Станковић, Проф. др Александра Ђукић, Др Бранислав Антонић</i> ТУРИСТИЧКО ОДМАРАЛИШТЕ ПО МЕРИ КУЛТУРЕ И ТРАДИЦИЈЕ: КРЕИРАЊЕ ЕТНО-СЕЛА "ГОЛУБАЧКИ ГРАД" НА ОСНОВУ НАСЛЕЂА ИСТОЧНЕ СРБИЈЕ.....	115
<i>Миљана Васић</i> УРБАНА ТРАНСФОРМАЦИЈА ГРАДСКОГ БЛОКА „ЛОНДОН“ У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ.....	125
<i>др Денис Амбруш</i> УРБАНИСТИЧКИ ЗНАКОВИ НОВОГ БЕОГРАДА – СКЛАДНОСТ ИЛИ ХАОТИЧНОСТ У РАЗМЕРИ ПЛАНИРАНОГ И СПОНТАНОГ.....	133
<i>Борјан Бранков, Ана Станојевић</i> ДИФЕРЕНЦИРАЊЕ УПОТРЕБЉИВОСТИ ОТВОРЕНИХ ЗАЈЕДНИЧКИХ ПРОСТОРА У ВИШЕПОРОДИЧНОМ СТАНОВАЊУ.....	143
<i>Катарина Мајхеншек, др Божидар Манић, др Тања Бајић</i> МОГУЋНОСТИ ПРИМЕНЕ ВИРТУЕЛНЕ РЕАЛНОСТИ (ВР) И ПРОШИРЕНЕ РЕАЛНОСТИ (АР) КАО НОВИХ ТЕХНОЛОГИЈА У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ	153

<i>Бојан Алимпић, Јана Богдановић, Ксенија Лукић</i> ПЛАН ОДРЖИВЕ УРБАНЕ МОБИЛНОСТИ ГРАДА ШАПЦА.....	163
<i>Лазар Мандић, др Верољуб Трифуновић, Мирјана Ђирић</i> УРБАНИ РАЗВОЈ ГРАДСКИХ ПИЈАЦА У КРАГУЈЕВЦУ – ПОСТОЈЕЋИ МОДЕЛИ И МОГУЋА ТРАНСФОРМАЦИЈА	173
II УТИЦАЈ УПРАВЉАЧКОГ СИТЕМА НА УРЕЂЕЊЕ ГРАДСКИХ ПРОСТОРА И РАЗВОЈ УРБАНИЗМА КАО ДИСЦИПЛИНЕ.....	183
<i>др Јасмина Ђокић, Ана Граовац</i> ЈЕДНО ПИТАЊЕ ЗА УРБАНИСТЕ: ШТА ЈЕ ЈАВНИ ИНТЕРЕС У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ.....	185
<i>Ван.Проф.др Страхиња Трпевски, Др Жаклина Ангеловска</i> ИЗАЗОВИ И УТОПИЈА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА И РЕГЕНЕРАТИВНЕ ОДРЖИВОСТИ У ЗАКОНСКОМ ОКВИРУ ПРОСТОРНОГ И УРБАНИСТИЧКОГ ПЛАНИРАЊА У РЕПУБЛИЦИ СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА.....	193
<i>др Жаклина Ангеловска, Проф.др Страхиња Трпевски</i> ИСКУСТВА ЗАКОНСКЕ ПРИМЕНЕ Е-УРБАНИЗМА У РЕПУБЛИЦИ СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	201
<i>Сања Велисављевић</i> РЕЗУЛТАТ ПОСТОЈЕЋЕГ УПРАВЉАЧКОГ СИТЕМА КРОЗ АНАЛИЗУ УРБАНОГ ТКИВА, НА ПРИМЕРУ ПОСТОЈЕЋЕГ ГРАДСКОГ БЛОКА / РАЗМАТРАЊЕ НОВОГ МОДЕЛА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ.....	209
<i>Јелена Ђерић</i> УЛОГА КОНКУРСА У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ – ИНСТРУМЕНТ ЗА ДОБИЈАЊЕ РЕШЕЊА, ФОРМАЛНОСТ ИЛИ ПРЕПРЕКА	217
III ИНВЕСТИЦИОНЕ МАПЕ И ТРЖИШТЕ НЕПОКРЕТНОСТИ У ВРЕМЕ ВАНРЕДНОГ СТАЊА.....	225
<i>др Марина Јовановић Миленковић, Саша Рикановић, Давор Ђуран, Бојан Теодосијевић, Дарко Вучетић</i> ДИГИТАЛНА ПЛАТФОРМА ИНВЕСТИЦИОНИХ ЛОКАЦИЈА КАО НОВ ПОСЛОВНИ МОДЕЛ У СРБИЈИ.....	227
<i>др Марина Јовановић Миленковић, Ана Ђурковић, Дарко Вучетић, мр Борко Драшковић</i> ТРЖИШТЕ НЕПОКРЕТНОСТИ У ВРЕМЕ ВАНРЕДНОГ СТАЊА	233
<i>др Наташа Живаљевић Луксор</i> ИНВЕСТИЦИОНЕ МАПЕ И ПЛАНИРАЊЕ УПРАВЉАЊА ГРАДИТЕЉСКИМ НАСПЕЂЕМ.....	241
IV ПРАКТИЧНЕ И ТЕОРИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ У СРПСКОМ ГРАДУ И УРБАНИЗМУ НА ГЛОБАЛНЕ КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ И НЕДОСТАТАК ОДГОВАРАЈУЋИХ КОРЕКТИВА У ГРАДСКОЈ ПРАКСИ.....	247
<i>Андреа Говедарица, Даница Лаћарац</i> ЗЕЛЕНИ ФАКТОР.....	249
<i>мр Аница Теофиловић</i> ЕКОЛОШКЕ МЕРЕ СМАЊЕЊА УТИЦАЈА КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА НА ГРАД ДЕФИНИСАНЕ У ПЛАНУ ГЕНЕРАЛНЕ РЕГУЛАЦИЈЕ СИТЕМА ЗЕЛЕНИХ ПОВРШИНА БЕОГРАДА.....	257
<i>др Љиљана Стошић Михајловић, Предраг Михајловић, Марија Михајловић</i> УРБАНИСТИЧКО ПЛАНИРАЊЕ КАО ИНСТРУМЕНТ ЗА УПРАВЉАЊЕ АДАПТАЦИЈОМ НА КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ И ЊИХОВО УБЛАЖАВАЊЕ У ПРОСТОРНОМ КОНТЕКСТУ	265
<i>Зоран Хебар</i> КАКО КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ МОГУ УТИЦАТИ НА РАЗВОЈ НАСЕЉА И ШТА БИ ТРЕБАЛО МЕЊАТИ У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ ДА СЕ СМАЊИ НЕГАТИВАН УТИЦАЈ НА БУДУЋИ РАЗВОЈ	273

др Марија Маруна¹
др Данијела Миловановић Родић²
Љубица Славковић³
Ксенија Радовановић⁴
Милица Ристовић⁵
Маргита Вајовић⁶
Милица Ђурђевић⁷
Милица Томашевић⁸

КА КОЛАБОРАТИВНОМ УПРАВЉАЊУ: ПЛАТФОРМА ЗА ПРОМОЦИЈУ САВРЕМЕНОГ КОНЦЕПТА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

АПСТРАКТ

Рад се бави приказом и анализом резултата прве фазе пројекта „Ка колаборативном управљању“ који има за циљ успостављање платформе за разумевање актуелних проблема, развој нове културе комуникације и промоцију новог оквира професионалне делатности у области просторног развоја. Пројекат се спроводи кроз сарадњу експерата из цивилног сектора (Центар за културну деконтаминацију – ЦЗКД), академије (Универзитет у Београду - Архитектонски факултет) и њене алумни мреже (Студијски програм мастер академских студија Интегрални урбанизам). Платформа промовише савремени концепт просторног развоја из угла промењених друштвено-економских услова у Србији након 2000-те године који су утицали на успостављање новог оквира система планирања и самим тим планске праксе. Кључне промене укључују легитимизацију интереса заинтересованих страна из сва три сектора (јавног, приватног и цивилног) и последично, колаборативно одлучивање о питањима просторног развоја. То подразумева успостављање јавне арене за аргументовану дебату као средства за постизање равнотеже између различитих интереса према коришћењу просторних ресурса. Креирана платформа се састоји из три компоненте: а) истраживања – које промовише интегрално посматрање процеса просторног развоја, б) online платформе – која креира простор за разумевање процеса просторног развоја кроз интерактивну размену информација од значаја за све заинтересоване стране и ц) јавне дебате – које стварају простор за отворену комуникацију о проблемима система планирања и планске праксе. Након реализације прве фазе пројекта остварени су следећи резултати: а) спроведено је истраживање пет карактеристичних процеса просторног развоја у Београду у којем се на интегралан начин прате токови одлучивања од значаја за предметни случај, б) одржан је јавни

¹ др Марија Маруна, дипл.инж.арх., Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
e-mail: marija.maruna@arh.bg.ac.rs

² др Данијела Миловановић Родић, дипл.инж.арх., Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
e-mail: danijela@arh.bg.ac.rs

³ Љубица Славковић, дипл.инж.арх., Центар за културну деконтаминацију, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет – студент докторских студија
e-mail: ljslavkovic@gmail.com

⁴ Ксенија Радовановић, дипл.инж.арх-мастер
e-mail: radovanovic.ksenija@gmail.com

⁵ Милица Ристовић, маг.инж.урб., Алумни студијског програма мастер академских студија Интегрални урбанизам, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
e-mail: ristovicmilica.urb@gmail.com

⁶ Маргита Вајовић, маг.инж.урб., Алумни студијског програма мастер академских студија Интегрални урбанизам, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
e-mail: margitavajovic@gmail.com

⁷ Милица Ђурђевић, маг.инж.урб., Алумни студијског програма мастер академских студија Интегрални урбанизам, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
e-mail: milica.djurdjevic94@gmail.com

⁸ Милица Томашевић, маг.инж.урб., Алумни студијског програма мастер академских студија Интегрални урбанизам, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
e-mail: tomasevich.milica@gmail.com

догађај под називом „Колапс или комуникација: урбанизам супротстављених интереса“ на којем су позвани учесници из сва три сектора представљали појединачне ставове о питањима просторног развоја у Београду и њ) креиран је веб-сајт под називом „Интерактивни урбанизам“ који промовише пројекат и пласира остварене резултате.

Кључне речи: управљање урбаним развојем; арена за дебату; конфликти; колаборативно одлучивање; интерактивни урбанизам

ABSTRACT

The paper deals with the presentation and analysis of the results of the first phase of the project "Towards Collaborative Governance", which aims at establishing a platform for understanding the current problems, to develop a new communication culture and to promote a new professional development framework in the field of spatial development.

The project is implemented through the cooperation of experts from the civil sector (Center for Cultural Decontamination - CZKD), the Academy (University of Belgrade - Faculty of Architecture) and its alumni network (Master Program in Academic Studies of Integrated Urbanism).

The platform promotes the contemporary concept of spatial development from the point of view of the changed socio-economic conditions in Serbia, after the year 2000, that influenced the establishment of a new framework for the planning system and consequently the planning practice. Key changes include legitimizing the interests of stakeholders from all three sectors (public, private and civil) and, consequently, collaborative decision-making on spatial development issues. This involves establishing a public arena for cogent debates as a means of striking a balance between the different interests in the use of the spatial resources.

The created platform consists of three components: a) research - which promotes integrated observation of the spatial development process, b) an online platform - that creates space for understanding the spatial development process through the interactive exchange of information relevant to all stakeholders and c) public debates - that produce space for an open communication about the problems of the planning systems and planning practices.

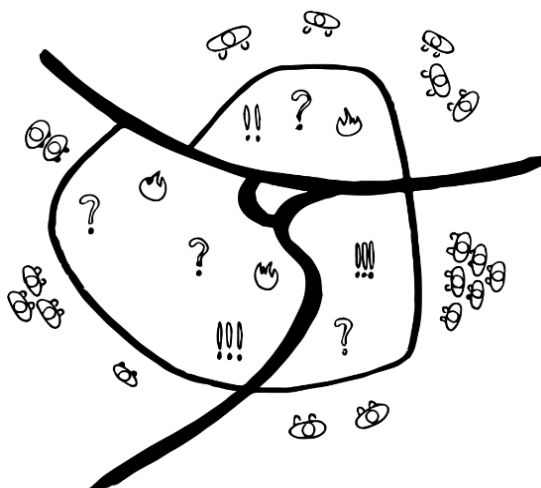
Following the realization of the first phase of the project, the following results were achieved: a) a survey of five characteristic processes of spatial development in Belgrade was conducted in which the decision making process relevant to the case in question was integrated, b) a public event called "Collapse or Communication: the urbanism of conflicting interests", inviting participants from all three sectors to represent individual views on the spatial development issues in Belgrade was held, and c) a website called "Interactive Urbanism" was created to promote the project and deliver the achieved results.

Keywords: urban governance, arena for debate, conflicts, collaborative decision making, interactive urbanism

УВОД

Пројекат „Ка колаборативном управљању“ представља део програмске целине под називом „Разумети град“ који спроводи Центар за културну деконтаминацију (ЦЗКД) из Београда, као непрофитна културна институција оријентисана ка критичком мишљењу у оквиру културне и уметничке продукције. Програмска целина „Разумети град“ се бави темама производње и репрезентације простора у транзиционом и пост-транзиционом друштву Београда и региона, које проблематизују разумевање простора као главног ресурса експлоатације и истовремено фундаменталног чиниоца друштва и квалитета живота (ЦЗКД, 2015). У оквиру наведене програмске целине креиран је пројекат „Ка колаборативном управљању“ који у фокус ставља питања просторног развоја, иницирана актуелним проблемима у развоју Београда. Циљ пројекта је промоција савременог концепта просторног развоја путем платформе за разумевање стања, развој нове културе комуникације и преиспитивање оквира професионалне делатности.

Пројекат „Ка колаборативном управљању“ се спроводи кроз сарадњу експерата из ЦЗКД-а, представника академије (Универзитет у Београду - Архитектонски факултет) и њене алумни мреже (Студијски програм мастер академских студија Интегрални урбанизам), уз подршку Фондације *Hajnrih Vel* у Београду (ЦЗКД, 2019а). Током јесени 2019.године, реализована је прва фаза пројекта кроз три компоненте: истраживање, *online* платформу и јавну дебату. У наставку рада биће детаљно приказан садржај и резултати прве фазе пројекта.



Слика 1: Визуелни идентитет пројекта „Ка колаборативном управљању“ (Илустрација: Марија Маруна)

КОНТЕКСТУАЛНИ ОКВИР ПРОЈЕКТА

Последњих година, изградња у Београду представља подручје многобројних конфликта између друштвених актера. Различити актери имају различите интересе, те и различита очекивања од исхода изградње. Услед какофоније гласова који се могу чути поводом сваког случаја изградње, мања информација и одсуства дијалога, често није могуће разумети процесе, процедуре и узроке проблема у целини. Тако просторни развој наших градова исувише често представља конфликтно поље крајње супротстављених позиција, изоштрених специфичним перспективама из којих наступају различите друштвене групе.

Конфликтне ситуације су последица промењених друштвено-економских услова у Србији након 2000-те године који су утицали на успостављање новог оквира система планирања и самим тим планске праксе (Lazarević Вајес, 2009). Пре свега, легитимисано је тржиште као глобално доминантни развојни механизам и враћена је приватна својина као својински статус над земљиштем, а грађевинско земљиште проглашено робом (Zeković & Vujošević, 2018). Последиčno, просторни развој је постао активност арбитрања између разноликих интереса и права над употребом земљишта. Успостављен је легитимитет интереса заинтересованих страна из сва три сектора (јавног, приватног и цивилног) и самим тим оквир за демократско одлучивање о питањима просторног развоја (Vujošević & Petovar, 2006). У суштини, то подразумева успостављање јавне арене за аргументовану дебату као средства за постизање равнотеже између различитих интереса према коришћењу просторних ресурса.

Концепт управљања просторним развојем који уважава легитимитет интереса свих друштвених актера – заинтересованих страна из сва три сектора, планирање третира као колаборативну активност. Колаборативна планска пракса заснива се на креирању арене за аргументовану дебату, својеврстан јавни дијалог као средство постизања равнотеже између различитих интереса према коришћењу просторних ресурса. Планирање постаје доминантно преговарачки процес у којем заинтересоване стране кроз дијалог долазе до заједничке одлуке о просторном развоју (Vujošević, 2003; 2004).

У овако постављеном концепту просторног развоја, конфликт представља саставни део планског процеса.

Међутим, иако су наведене промене битно промениле логику просторног развоја, систем планирања, посматран као део целокупног регулаторног система, није их у потпуности испратио (Maruna, Čolić & Milovanović Rodić, 2018), што је последиčno проузроковало многобројне проблеме у планској пракси којих смо данас сведоци.

КОМПОНЕНТЕ ПРОЈЕКТА

Истраживање

Истраживачка компонента пројекта је имала за циљ промоцију интегралног посматрања процеса просторног развоја. Суштински, то подразумева отклон од традиционално

посматране делатности планирања као активности израде планова, и прихватање концепта управљања урбаним развојем као оквира за разумевање предметног домена. У складу са тим, истраживање је обухватило, поред анализе процеса израде планских докумената, сагледавање токова одлучивања паралелних процеса у којима се доносе одлуке од утицаја на просторни развој.

Као илустрација новог разумевања процеса просторног развоја, анализирано је пет примера процеса планирања и изградње у Београду које је шира и стручна јавност сматрала дискутабилним по различитим основама и због којих су покретани и још увек су актуелни протести грађана различитих модалитета и интезитета. Истраживањем су обухваћени следећи примери изградње: а) Парк пријатељства – Ушће, б) Спалионица отпада у Винчи, в) Макишко поље, г) Насеље Степа Степановић и д) Вождове Капије.

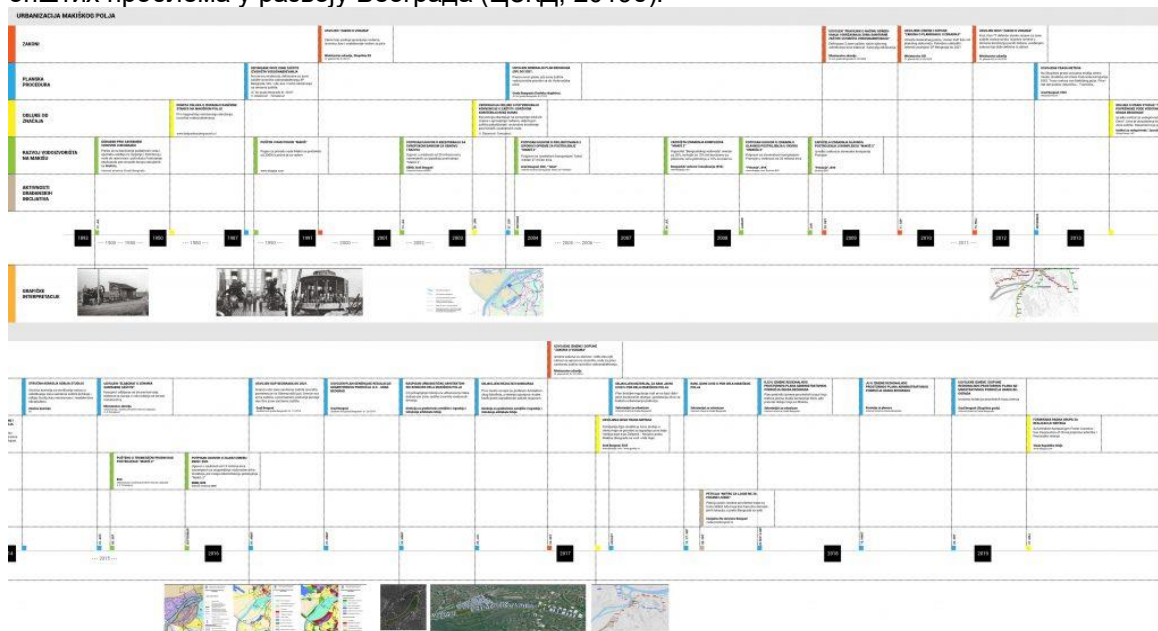
Заинтересовани актери различитих мотивација, природа интереса, нивоа заинтересованости, али и компетенција и нивоа моћи да утичу на процес, су пласирали у медијима своје перспективе и верзије случаја. Различите интерпретације решења, мноштво докумената, аргумената и ставова за и против не само од стране актера из различитих, већ и у оквиру истог сектора, су указале на потребу за њиховим дубљим испитивањем базираним на педантно прикупљеним, хронолошки уређеним и поузданим информацијама.

Поред хронолошког приказа процеса израде планске документације – традиционалног планског процеса – паралелно су праћена различита дешавања од непосредног значаја за посматрани пример изградње:

- легислатива одн. промене законског оквира
- друге одлуке од значаја за локацију
- реакције грађана
- просторне манифестације.

Хронолошки приказ прикупљених информација, структурираних према наведеним категоријама, омогућио је увид у међусобну условљеност одлука и последично, промене у правцима просторног развоја. Уједно, омогућен је и увид у структуру учесника и њихову позицију у односу на донете одлуке. Хронолошки приказ формиран је на основу јавно доступних информација и докумената и у највећој могућој мери на примарним изворима.

Истраживање спроведено кроз интегралну перспективу је омогућило препознавање конфликтних тачака процеса просторног развоја како самих предметних случајева, тако и општих проблема у развоју Београда (ЦЗКД, 2019б).



Слика 2: Плакат радне верзије хронолошког приказа процеса планирања и изградње случаја Макишког поља (Извор: ЦЗКД, 2019б)

Online платформа

Интерактивни урбанизам је *online* платформа (ЦЗКД, 2019б) покренута са циљем унапређења разумевања сложених процеса артикулације и имплементације урбаних

политика којима се врши трансформација простора и тиме утиче на квалитет живота људи који у њему живе.

Сложеност тих процеса је узрокована све бржим променама развојног контекста и постојањем разноликих и флуидних дискурса и често конфликтних интереса. Конфликтни интереси су нормална последица демократизације друштва, чији се степен развијености мери финоћом механизма којима се омогућава да групе људи изразе и бране своје интересе. Међутим, иако конфликти интереса представљају кључну карактеристику модерног друштва, они могу бити деструктивни по заједнице, те се морају развијати инструменти за спречавање њихове ескалације.

Суочено са све комплекснијим развојним проблемима, урбанистичко и просторно планирање у Србији као инструмент управљања развојем, показује све већу немоћ оличену у растућем броју ескалираних конфликта. Позиција и улога урбаниста у процесима управљања просторним развојем су у формалним процедурама и даље значајни, али њихов реални утицај на одлучивање постаје све мањи. Одсуство подршке државе развоју капацитета урбанистичких институција и професионалних компетенција доприноси континуираном опадању самопоуздања урбаниста и повлачењу из деловања у јавној сфери. Углед и поштовање професије, у свим различитим видовима практиковања, значајно опада у очима политике и шире јавности.

Јавна дебата

Јавна дебата, као трећа компонента пројекта, начелно је креирана са циљем стварања простора за отворену комуникацију о проблемима система планирања и планске праксе. Њен формат је усмерен ка успостављању јавне арене за отворени дијалог у којем учествују заинтересоване стране из сва три сектора. Разноликост вредносних и интересних позиција из којих оне наступају, а које стоје у позадини постојећих конфликта у односу на правце и решења у развоју града, захтева развој нове културе комуникације и амбијента за дијалог. Основни предуслови за остваривање отворених и конструктивних разговора почивају на неколико принципа:

- информисаност о предмету разговора
- знања потребна за разумевање проблема
- равноправност у могућностима за исказивање ставова
- уважавање другачијег мишљења.

Јавне дебате представљају компоненту у успостављању јавне арене за дијалог и имају за циљ осветљавање различитих позиција и виђења исте ствари кроз специфичну визуру учесника из различитих сектора широј јавности. Јавне дебате нису осмишљене као полигон за разматрање конкретних проблема просторног развоја, већ као простор за препознавање различитих интересних позиција, увид у разлике и међусобно разумевање исте теме.

Успостављање јавне арене у којој се наведени принципи уважавају, свакако представља дугорочан али неизбежан процес, уколико је крајњи циљ урбани развој у интересу свих.

ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ

Интегрална анализа примера планирања и иградње у Београду

Анализа примера је показала да наш, транзицијом пољуљани и нестабилни институционални систем није успео да се избори са комплексном природом ових проблема. Без консензуса у оквиру институција, а заправо на нивоу друштва у целини, о елементарним вредностима и стратешким развојним одређењима, систем је демонстрирао немоћ, те су конфликти, услед одсуства медијације, ескалирали.

Сваки од истраживаних случаја осветљава бар по једну специфичну тему од значаја за управљање развојем (Бео)града, али су случајеви потврдили и неке истоветне слабости система.

а) Студије случаја „Парка пријатељства-Ушће“ и „Макишко поље“ илуструју процесе планирања и изградње међусобно различитих, али веома значајних просторних целина које се налазе под посебним режимима заштите. У првом случају, ради се о једној од најзначајнијих јавних зелених површина Београда која ужива претходну заштиту као део Приобалне зоне Новог Београда. У другом случају, ради се о подручју под посебним режимима заштите водоизворишта, као једно од најзначајнијих елемената система водоснабдевања Београда. Њихов значај је изискивао да процеси њиховог планирања и

изградње буду пажљиво дизајнирани – наглашено транспарентни, инклузивни и отворени, као и да ће решења бити у складу са најновијим сазнањима у вези са климатским променама, заштитом животне средине, природе и сл. Међутим, управо супротно, случај “Парка пријатељства-Ушће” илуструје кашњење планских процедура за процесима изградње, чиме планови чак и централних и најзначајнијих и заштићених градских зона постају средство легализације и про форма документи, а случај “Макишког поља” илуструје колизију два супротстављена развојна одређења - сужавање уже зоне санитарне заштите и интензивну урбанизацију тог подручја, насупротив интензивирању ослањања на ово водозвориште и пораст улагања у постројења за прераду воде.

б) Студије случаја “Парка пријатељства-Ушће” и “Спалионица отпада у Винчи” илуструју увођење нових, неформалних инструмената формулисаним у нетранспарентним и процедурама паралелним са планерским процедурама, те тиме и ван домета и утицаја јавности. У првом случају, ради се о процесу заснивања формалног планског решења на стратегији развоја простора парка на Ушћу “People’s Park”, коју је израдио архитектонски биро *Gehl* из Копенхагена. Нејасне су и нетранспарентне процедуре избора пројектанта, али што је још значајније, садржај, аутори и начин формулисања програма на основу ког је пројектантски тим израдио решење. У другом случају, избор технолошког решења третмана и одлагања комуналног отпада је, у процесу успостављања јавно-приватног партнерства, препуштен потенцијалним приватним партнерима, упркос постојању званичних стратешких докумената и важећих урбанистичких планова који су прописивали примену других, чистијих технологија. Тиме је приватни партнер, који је у паралелној и регуларној процедури добио статус повлашћеног произвођача енергије, добио додатно повољнију позицију на рачун јавног здравља, стања животне средине и заштите природе.

в) Студије случаја “Вождове капије” и “Насеља Степа Степановић” представљају илустрацију последица недоследности и увођења промена у току реализације стамбених комплекса, те њиховог утицаја на квалитет живота и вредност некретнина постојећих корисника простора. Обе студије позивају на преиспитивање тумачења стечених и уговорних права власника изграђених станова, јер је постојеће тумачење њихове правне (не)сигурности произвело различите видове сукоба супротстављених страна, од протеста и примене физичке силе, до оних са судским епилогом. Поред тога, студија “Вождове капије” је илустрација стамбене изградње као ефективног механизма репродукције и експанзије капитала и увођења концепта кондоминијума, као затвореног модела коришћења, власништва, управљања и одржавања стамбених комплекса. Са друге стране, изградња насеља „Степа Степановић“, најављена као рехабилитација улоге јавног сектора и употребе јавних средстава у изградњи великих стамбених комплекса, са циљем унапређења приступачности становања, показала се отвореном за накнадну комерцијализацију простора без осврта на зајединчки интерес становника насеља.

Свих пет одабраних студија случаја указују на проблеме убрзане и међусобно неусклађене промене различитих закона и њихових подзаконских аката, али и градских прописа и планских докумената; паралелног одвијања више међусобно независних управљачких и планских процеса; постојања великог броја институција нејасних или преклапајућих надлежности; пораста нетранспарентности и одсуства могућности приступа релевантним документима од значаја за разумевање случаја.

Платформа „Интерактивни урбанизам“

Платформа „Интерактивни урбанизам“ представља професионалну подршку пре свега професионалној, али и широј заједници, обезбеђивањем приступа информацијама од значаја за разумевање процеса планирања и управљања просторним развојем. Има за циљ оснаживање за активно, конструктивно и континуирано учешће свих којих се тиче, али и оних који су задужени за спровођење процеса. То је интерактивни напор, путем којих се могу градити нова разумевања и институционални капацитети у нади да ћемо заједно поново успети да установимо минимум заједничких вредности, на којима се може изградити заједничка идеја о смислу и концепту развоја друштва/града у којем желимо да живимо.

Платформа „Интерактивни урбанизам“ представља прилог поновном грађењу заборављене културе комуникације и јачању јавне сфере, која представља кључни инструмент у борби са различитим типовима видљивих и невидљивих моћи који доминирају јавним дискурсом. Платформа има за циљ омогућавање приступа поузданим информацијама и сагледавању релација између различитих паралелних процеса и процедура, и тиме обезбеђивање информисаног мишљења, грађења аргументације и повећања капацитета за критичку

рефлексију свих заинтересованих појединаца и група. Идеја је да платформа у будућности постане интерактивна и омогући њихову двосмерну комуникацију и међусобну интеракцију, односно обезбеди допуну информација, размену мишљења и покретање нових тема за дискусију.

Платформа „Интерактивни урбанизам“ представља прилог грађењу јавне арене која је последњих година значајно ослабљена урушавањем медија као најмоћнијег инструмента за подршку друштву да у јавној дискусији артикулише јавно добро и јавни интерес у име ког се појединачни и лични морају повући, а на чијој ће заштити и промоцији јавне институције радити. Платформа је развијана у складу са разумевањем да јавни и појединачни (легитимни) интерес нису у супротности, већ две међусобно неодвојиве компоненте истог феномена, те да једино установљавање појединачног и дискусија о односу са јавним може омогућити развој друштва.

Платформа „Интерактивни урбанизам“ има за циљ подстицање слободног изражавања информисаног мишљења и идеја и аргументоване дискусије ради преиспитивања и изградње нових, боље адаптираних и ефикаснијих правила, процедура и методолошких поступака којима једно друштво управља развојем. Представља прилог разумевању да се они морају континуирано критички промишљати и мењати у односу на стварност.

Јавни разговор „Колапс или комуникација: урбанизам супротстављених интереса“

Први у серији јавних дебата/разговора о стању и проблемима система планирања у Србији, под називом „Колапс или комуникација: урбанизам супротстављених интереса“, одржан је 10. децембра 2019. године у у Павиљону ЦЗКД-а. Били су позвани представници из сва три сектора. Иако су начелно потврђена учешћа представника и приватног сектора, свој долазак су отказали непосредно пред сам догађај. У првом разговору су учествовали представници институција јавног сектора (Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Дирекција за грађевинско земљиште и изградњу Београда, Урбанистички завод Београда) и представници цивилног сектора (Иницијатива Не дам кеј, Иницијатива Улице за бициклисте). Разговор је био усмерен ка проблематизовању следећих аспеката:

- Која је улога институција у избору развојних циљева? На који начин и са ким утврђују приоритете?
- На који начин треба успостављати договор око супротстављених идеја о приоритетима? Како превазићи конфликтне интересе?
- Како утврдити шта је јавни интерес?

Позвани учесници су, у задатом временском интервалу, са своје тачке гледишта давали одговоре на следеће две групе питања:

- Како објашњавате конфликте који се јављају у просторном развоју Београда? Шта су разлози који их изазивају? Да ли су то нејасне процедуре, недовољна информисаност, недовољно знање о комплексности просторног развоја и сл.?
- Шта видите као могуће начине за превазилажење тих проблема?

Разговору је претходило представљање резултата спроведеног истраживања пет случајева планирања и изградње, и презентација урбанистичке Ане Граовац о урбанистичком планирању у Београду. Након излагања позваних учесника, уследила је дискусија са заинтересованом публиком.

Као главни закључци спроведеног разговора, издвојени су следећи аспекти који уједно отварају теме односно питања за даљу дискусију и представљају смернице за промишљање о могућностима унапређења система планирања у Србији:

а) Надлежности и одговорности

- Оснаживање институција урбаног развоја на свим нивоима
- Позиционирање стручњака/урбаниста у оквиру различитих сектора укључених у урбани развој
- Јачање институција урбаног развоја на локалном нивоу

б) Процедуре

- Успостављање интензивније сарадње између различитих институција урбаног развоја
- Транспарентност и разумљивост информација за све учеснике у урбаном развоју
- Оснаживање грађана за учешће у питањима урбаног развоја

в) Методе

- Колаборација заинтересованих страна у процесима одлучивања о урбаном развоју
- Повезивање урбаног развоја са друштвеним вредностима
- Стратешко промишљање као основ за одлучивање о урбаном развоју
- Антиципација конфликта у планским решењима
- Разматрање финансијске утемељености планских решења

г) Инструменти

- Вредносни оквир као полазни документ за креирање планских решења
- Приоритетни циљеви као резултат друштвеног консензуса
- Планови спровођења као непосредни исход стратешких докумената.



Слика 3: Фотографија са одржаног јавног разговора (Извор: ЦЗКД, 2019б)

ЗАКЉУЧАК

У току је рад на другом кораку пројекта под радним називом „Дефинисање и одбрана јавног интереса“. Циљ овог корака је промишљање и преиспитивање садржаја појма јавног интереса, начина на који се тај садржај дефинише, а затим и институционализује у различитим формама и на различитим нивоима управљања развојем. Због кризе условљене COVID-19 пандемијом, структура и формат рада је донекле измењен у односу на првобитно успостављену структуру пројекта. Реализација другог корака ће бити спроведена у току ове године.

ЛИТЕРАТУРА

Вујошевић, М. (2003). *Планирање у постсоцијалистичкој политичкој и економској транзицији*. Београд: ИАУС (Институт за архитектуру и урбанизам Србије).

Вујошевић, М. (2004). *Рационалност, легитимитет и имплементација планских одлука: Новије теоријске интерпретације и поуке за планирање у транзицији*. Београд: ИАУС (Институт за архитектуру и урбанизам Србије).

Vujošević, M., Petovar, K. (2006) Javni interes i strategije aktera u urbanističkom i prostornom planiranju, *Sociologija*, XLVIII (4), pp.357-382.

Zeković, S.; Vujošević, M. (2018) Construction land and urban development policy in Serbia: Impact of key contextual factors (pp. 29–50). In: J.C. Bolay, T. Maričić & S. Zeković (Eds.) *A Support to Urban Development Process* (pp. 29-50). Belgrade: EPFL & IAUS.

Lazarević Bajec, N. (2009) Rational or collaborative model of urban planning in Serbia: Institutional limitations. *Serb. Archit. J.*, 1, 81–106.

Maruna, M., Čolić, R., Milovanović Rodić, D. (2018). A New Regulatory Framework as both an Incentive and Constraint to Urban Governance in Serbia. In: J.C. Bolay, T. Maričić & S. Zeković (Eds.) *A Support to Urban Development Process* (pp. 80-108). Belgrade: EPFL & IAUS.

ЦЗКД (2015) Разумети град, <https://www.czkd.org/cycle/razumeti-grad>, приступљено 12.05.2020.

ЦЗКД (2019а) Ка колаборативном управљању, <https://www.czkd.org/2019/12/kolaps-ili-komunikacija-urbanizam-suprotstavljenih-interesa>, приступљено 12.05.2020.

ЦЗКД (2019б) Интерактивни урбанизам, <http://interaktivniurbanizam.com>, приступљено 14.05.2020.